

Projektet "Prostitution i Norden"

På uppdrag av de nordiska jämställdhetsministrarna (MR-JÄM) har Nordiskt institut för kunskap om kön (NIKK) genomfört forskningsprojektet "Prostitution i Norden". Syftet med projektet har varit att beskriva, belysa och analysera situationen avseende prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Norden.

Arbetet har tagit sin utgångspunkt i tre problemområden: (1) Förekomst och omfattning av prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Norden, (2) rättslig hantering och sociala insatser riktade mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Norden, samt (3) attityder och förhållningssätt till prostitution och människohandel för sexuella ändamål i de nordiska länderna. I det följande sammanfattas de viktigaste resultaten med utgångspunkt i dessa tre problemområden.

Svårt att uppskatta omfattning

Prostitutionsmarknaden är idag differentierad och den största delen av prostitutionen i de nordiska länderna antas äga rum inomhus. Samtidigt är de uppskattningar som presenteras i stor utsträckning baserade på observationer och registreringar av den synliga gatuprostitutionen. Ökningen av antalet utländska kvinnor i prostitution, av personer som annonserar på Internet och av människohandelsärenden har gjort att polis och sociala myndigheter har problem med att överblicka utbredningen. Det är även svårt att bedöma hur många som har fallit offer för människohandel till de nordiska länderna eftersom det finns uppenbara brister i sättet att beräkna antalet offer. I första hand baseras uppskattningarna på antalet rättsfall och/eller på uppgifter inhämtade från socialarbetare eller andra organisationer. Det är också svårt att avgöra vad som är att betrakta som människohandelsärenden och vad som inte är det. Gränsdragningen mellan prostitution och människohandel skiljer sig åt mellan länderna. Hur kunskap kring förekomst och omfattning genereras inom de olika länderna varierar således. Framförallt handlar denna skillnad om vem som räknar och hur man räknar när man uppskattar antalet personer i prostitution och antalet personer som blivit offer för människohandel för sexuella ändamål.

I rapporten konkluderas att kunskap om omfattning och förekomst av prostitution och människohandel är tydligt begränsad och präglas av det specifika sammanhang uppgifterna samlas in i. Kunskapen om gatuprostitutionens omfattning är större än den gällande andra prostitutionsformer som är mindre synliga och tillgängliga. Detta beror delvis på att den kunskap som finns skapas i relation till sociala insatser och socialt arbete och även i viss

utsträckning till polisens arbete. De personer som av olika anledningar inte kommer i kontakt med dessa instanser finns inte med i uppskattningarna. Kunskapen är också tydligt kopplad till storstadsregioner. Hur det ser ut i andra delar av länderna är mindre känt.

Ökat antal utländska kvinnor

Den rättsliga hanteringen av prostitution och människohandel i Norden präglas av att de nationella prostitutionsmarknaderna har genomgått förändringar under de senaste tio åren. Framförallt handlar dessa förändringar om att antalet utländska kvinnor har ökat. Sedan millennieskiftet har antalet kvinnor från Östeuropa ökat på den inhemska prostitutionsmarknaden både i Norge och i Finland. Idag utgör kvinnor från Östeuropa en fortsatt stor del av den finska prostitutionsmarknaden. Situationen i Norge har emellertid förändrats. Under de senaste tre åren har ett stort antal kvinnor från Nigeria uppmärksammats i prostitutionen. År 2007 utgjorde de 30 % av de kvinnor som socialarbetare var i kontakt med i prostitutionen. En ny stor grupp på den norska prostitutionsmarknaden är kvinnor från Bulgarien. I Danmark beräknas att cirka 45 % av kvinnorna i prostitution är utländska. Även här kommer kvinnorna från Östeuropa och Västafrika, men också från Sydamerika och Sydostasien, i synnerhet från Thailand. I Sverige är situationen en annan. Även om transnationell prostitution från ett flertal länder förekommer, framför allt från Östeuropa, har inte stora grupper av utländska kvinnor etablerat sig på den synliga prostitutionsmarknaden på samma vis som i Norge, Finland och Danmark. Även för situationen på Island har de senaste tio åren inneburit förändringar. Frågor om prostitution och misstänkt förekomst av människohandel har uppmärksammats, bland annat i anslutning till stripteasebarer. Dock vet man väldigt lite om prostitutionens omfattning på Island. Utvecklingen har således inte varit den samma i de nordiska länderna, men frågan har stått högt på den offentliga agendan. Den mest centrala frågan har varit lagstiftning.

Variationer i lagstiftning

Prostitutionslagstiftningen inom Norden visar prov på stor variation. I Sverige förbjöds sexköp 1999 och på Island var det fram till så sent som 2007 förbjudet att försörja sig genom sexförsäljning. I alla länderna råder förbud mot koppleriverksamhet, men hur prostitution definieras och vilka former för organisering och utnyttjande av andras prostitution som räknas som koppleri varierar. Avseende människohandel för sexuella ändamål har samtliga nordiska länder instiftat förbud. Även om förebyggande åtgärder och bekämpande av människohandel har hög prioritet i alla nordiska länder skiljer sig utformningen av lagen något åt. Handlingsplaner som syftar till prevention och skydd av offer för människohandel har formulerats och implementerats i flera länder. När det gäller sociala insatser har dessa i första hand utformats med sikte på den nationella prostitutionen.

Jämställdhet eller gränskontroll

Mot bakgrund av det ökande antalet kvinnor i transnationell prostitution framkommer nya behov som kräver förändringar i de nordiska ländernas sociala och rättsliga insatser. I Norden har prostitution länge betraktats som ett socialt problem som bör hanteras genom socialpolitiska åtgärder. Samtidigt är synen på prostitution olika. Medan man i Sverige länge har betonat jämställdhetsfrågan i relation till prostitution och människohandel har denna fråga inte hanterats på samma vis i Norge eller Danmark. På senare år har emellertid frågan om kriminalisering av sexköpare kommit upp på agendan i Norge och Danmark, men nu mot en annan bakgrund än den svenska: den ökande transnationella prostitutionen. I Finland lyfts

både frågan om jämställdhet och behovet av gränskontroll och hantering av det ökade antalet utländska kvinnor i prostitution upp i diskussionen om kriminalisering av sexköpare.

Ideologin bakom de sociala insatser som erbjuds i de nordiska länderna skiljer sig åt. Medan man i Sverige i första hand inriktar de sociala insatserna mot att få kvinnor och män ut ur prostitutionen är de sociala insatserna i Norge, Danmark och även i Finland i första hand inriktade på skadereduktion. Samtidigt visar studierna i projektet att det även finns skillnader inom länderna mellan olika organisationer och verksamheter. Dessa skillnader visar sig däremot inte ha särskilt stor betydelse i det praktiska arbetet. Snarare kan de olika hållningarna och inriktningarna fungera kompletterande.

Sexköpslagen får stort stöd i Sverige

Projektets tredje delsyfte har varit att kartlägga och beskriva attityder och föreställningar om prostitution och människohandel för sexuella ändamål bland män och kvinnor i de nordiska länderna. Uppgiften har hanterats på olika sätt av forskarna i de olika länderna. I Sverige genomfördes en surveyundersökning som syftar till att kartlägga attityder och förhållningssätt till sexköpslagen och erfarenheter av att köpa och sälja sex. Övriga forskare i projektet har inte haft möjligheter att genomföra egna attitydundersökningar. Empiriskt material samlades i första hand in genom kvalitativa studier. När det gäller attityder och förhållningssätt till prostitution visar den svenska kartläggningen att stödet för den svenska sexköpslagen är stort i Sverige. Samtidigt visar samma studie att den svenska allmänhetens tilltro till att lagen har haft effekt på prostitutionens omfattning är ganska liten. Över hälften av de tillfrågade uppger även att de tycker att man bör kriminalisera sexsäljare. I projektets kvalitativa studier har fokus legat på hur människor resonerar kring prostitution och vilka teman som framställs som mest relevanta. I flera av studierna framträder en syn på frågan om prostitution och människohandel för sexuella ändamål som ett rättsligt problem snarare än ett socialt och/eller jämställdhetsproblem. Parallellt med jämställdhetsargument och engagemang i sociala frågor framställs således frågan om prostitution som en rättslig fråga – som en fråga om ordning och om gränskontroll. I diskussionen om människohandel för sexuella ändamål framträder också frågan om organiserad brottslighet som ett tydligt tema. I projektet tolkas detta som ett uttryck för en pågående förrättsligandeprocess där samhällets fokus på prostitution som en social fråga och ett socialt problem flyttas till att bli en rättslig fråga och ett rättsligt problem.

Elva nordiska forskare, från olika discipliner och samtliga nordiska länder, har medverkat i projektet. Fil.dr. **Charlotta Holmström** (SE/Malmö högskola) och dr.polit **May-Len Skilbrei** (NO/Forskningsstiftelsen Fafo) har fungerat som projektledare. De övriga forskarna har varit **Marlene Spanger** (DK/Roskilde universitetscenter), **Jeanett Bjønness** (DK/Aarhus Universitet), **Jari Kuosmanen** (SE/Göteborgs universitet), **Annelie Siring** (SE/Göteborgs universitet), **Marianne Tveit** (NO/Forskningsstiftelsen Fafo), **Synnøve Jahnsen** (NO/Universitetet i Bergen), **Anne-Maria Marttila** (FI/Helsingfors universitet), **Gísli Hrafn Atlason** och **Katrín Anna Guðmundsdóttir** (IS/Islands universitet).